

دوفصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی-اقتصادی

گروه علوم اجتماعی-دانشگاه الزهرا

سال دوم، شماره سوم، بهار و تابستان ۱۴۰۳

صفحات ۴۵-۶۶

مقاله پژوهشی

چالش‌های اشتغال و چشم‌انداز امید: بررسی موردی دانشجویان مددکاری اجتماعی^۱

احمدرضا اصغرپور ماسوله^۲، مهدیه سلمانی صفایی^۳

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۲/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۱

چکیده

امید یکی از متغیرهای مؤثر بر کیفیت زندگی و سلامت اجتماعی اعضای جامعه است. این مؤلفه به‌ویژه در میان دانشجویان اهمیت ویژه‌ای دارد، چرا که آنان نسل آینده‌ساز جامعه به شمار می‌روند. پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان امید به آینده شغلی در میان دانشجویان رشته مددکاری اجتماعی انجام شده است؛ رشته‌ای که طی دهه‌های اخیر توسعه قابل توجهی یافته و از یک سو نقشی کلیدی در تأمین سلامت اجتماعی ایفا می‌کند و از سوی دیگر، با چالش‌های جدی در عرصه اشتغال روبه‌رو است. این مطالعه به روش پیمایشی و با مشارکت ۱۰۰ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی مددکاری اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین ابعاد امید به آینده شغلی (شامل: امید به تأثیرگذاری اجتماعی، تحقق احترام اجتماعی و تأمین مالی) و متغیرهای هدفمندی و انگیزش تحصیلی رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سطح امید به آینده شغلی در میان دانشجویان مورد مطالعه اندکی بالاتر از حد متوسط است.

واژگان کلیدی: اشتغال، امید به آینده، دانشجویان، مددکاری اجتماعی، هدفمندی، انگیزش تحصیلی.

طبقه‌بندی موضوعی: Z130, Z18, J6

۱. doi مقاله: 10.22051/ijosed.2025.50964.1055

۲. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. نویسنده

مسئول. Email: asgharpour@um.ac.ir

۳. مددکار اجتماعی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. Email: Ms.safa.p@gmail.com

مقدمه و بیان مسأله

اشتغال یکی از اساسی‌ترین جنبه‌های زندگی اجتماعی است. اشتغال نه تنها برای کسب منابع مالی است بلکه زمینه‌ای برای شکل‌گیری و بروز هویت فردی (اشفورت و شینوف^۱، ۲۰۲۰؛ فن دیک^۲ و همکاران، ۲۰۲۱؛ بلاستین^۳ و همکاران، ۲۰۲۲) و پیوند با جامعه در قالب امید به زندگی است. (آلن، آستین و ویلکینز-یل^۴، ۲۰۲۳؛ فن لار^۵ و همکاران، ۲۰۲۲؛ نایت، پترسون و داوسون^۶، ۲۰۲۲) از سوی دیگر، امید به آینده یکی از شاخص‌های کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی نیز هست. (صفری و طوافی، ۱۳۹۷) امید نقش معنی‌داری در سلامت روانی شخص و سلامت اجتماعی دارد. نظریهٔ امید اسنایدر که در جنبش روانشناسی مثبت‌نگر متولد شده، امید را به عنوان یک حالت انگیزشی مثبت تعریف می‌کند (اسنایدر^۷ و همکاران، ۱۹۹۱) که منعکس‌کننده درک افراد از ظرفیت خود برای (الف) ایده‌پردازی اهداف، (ب) توسعه مسیرهای دستیابی به اهداف و (ج) استفاده از راهبردها برای دستیابی به اهداف است (اسنایدر، ۲۰۰۰). امید به آینده شغلی بخش کلیدی امید اجتماعی در میان جوانان است. به خصوص دانشجویان که سال‌های زیادی را صرف یادگیری و کسب مدارج دانشگاهی می‌کنند، اگر فاقد امید به آینده شغلی باشند، نمی‌توانند با کیفیت مطلوب به تحصیل بپردازند. به بیان دیگر داشتن امید موجب می‌شود، دانشجویان تحرک لازم برای به پایان رساندن موفقیت‌آمیز دورهٔ تحصیلی و کسب شایستگی حرفه‌ای را داشته باشند.

اگرچه سال‌های تحصیل در دانشگاه، می‌توانند امید بخش باشد، اما به نظر می‌رسد در بسیاری از موارد چنین نیست و دانشجویان دچار سطح بالایی از اضطراب هستند (روبوتم و جولیان^۸، ۲۰۲۱؛ کانلی^۹ و همکاران، ۲۰۲۰؛ بیاسی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۲). بخشی از این اضطراب به خاطر تغییر الگوهای کارایی (فوگیت و همکاران^{۱۱}، ۲۰۰۴) و رشد بیکاری و افزایش فشار دانشگاه‌ها بر دانشجویان (کورن و هیل^{۱۲}، ۲۰۱۹) است. همهٔ این موارد می‌توانند زمینه را برای بروز ناامیدی همراه با اضطراب فراهم کنند.

این پژوهش قصد دارد امید به آینده شغلی و عوامل موثر بر آن را در میان دانشجویان مددکاری اجتماعی بررسی کند. مددکاری اجتماعی، تخصصی مورد نیاز در جامعه ایران (به خاطر روند رو به رشد سالمندی و نیز، تنوع ناهنجاری‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی) است اما زمینه شغلی فارغ‌التحصیلان این رشته مانند بسیاری از دیگر رشته‌ها برای دانشجویان مبهم است و چندان امیدبخش نیست. علاوه بر این رشته

1. Ashforth & Schinoff
2. Van Dick
3. Blustein
4. Allan, B. A; Autin, K. L; & Wilkins-Yel
5. Van Laar
6. Knight, Paterson and Dawson
7. Snyder
8. Robotham, D; & Julian
9. Conley
10. Biassi
11. Fugat
12. Curran & Hill

مددکاری اجتماعی در دانشگاه فردوسی مشهد تازه تأسیس است و همین امر می‌تواند موجب بروز برخی نگرانی‌های بیشتر نسبت به دیگر رشته‌ها شود. از سوی دیگر، تاکنون کمتر پژوهشی با این موضوع در میان این دانشجویان انجام شده است. نتایج این پژوهش می‌تواند برای دانشجویان این رشته و نیز سیاست‌گذاران و مسئولان دانشگاه مفید باشد چراکه تصویری واقع‌گرا از وضعیت امید به آینده شغلی و نیز عوامل موثر بر آن به دست می‌دهد.

مرور پیشینه پژوهش

۱. اشتغال تحصیل‌کردگان دانشگاهی

اگرچه بیکاری به عنوان یک مسأله اجتماعی دارای تبعات منفی اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی برای همه اقشار اجتماعی است، اما بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است (علی آبادی و سجادی، ۱۳۹۵)؛ زیرا هزینه‌های مادی و غیرمادی فراوانی برای آموزش و آماده‌سازی این قشر صرف می‌شود و بیکاری آنان می‌تواند به معنی اتلاف این سرمایه‌گذاری‌ها باشد. فقدان ارتباط نزدیک بین دانشگاه‌ها و بخش‌های مختلف جامعه در ایران موجب شده بین ظرفیت پذیرش دانشجو و تقاضای بازار برای نیروی متخصص، تناسب وجود نداشته‌باشد. از علل این عدم هماهنگی و عدم انسجام در تصمیم‌گیری بین نظام آموزش عالی با سایر بخش‌های جامعه می‌توان به این موارد اشاره نمود: عدم وجود آمار واقعی و فقدان نگرش استراتژیک در بخش‌های دولتی و خصوصی، عدم اجرای برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت جذب نیرو، تغییر در برنامه‌های تدوین شده پس از تغییر در مدیریت‌ها (صدرآبادی و محمدی، ۱۴۰۰).

گزارش موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی (۱۴۰۳) منتشر شده است نشان می‌دهد که نسبت اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاهی سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ برابر ۵۴/۸۹ درصد است. همین نسبت برای دانش‌آموختگان سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ برابر ۴۹/۳۴ درصد است. موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی (۱۴۰۳) یعنی حدود نیمی از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی فارغ از میزان دستمزد یا رضایت شغلی آن‌ها، موفق نشده به شغلی ثبت شده دست بیابند. بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰) بررسی نرخ بیکاری به تفکیک مقاطع تحصیلی، نشان می‌دهد که بیشترین کاهش نرخ بیکاری نسبت به فصل مشابه سال قبل، مربوط به فارغ‌التحصیلان باسواد بدون تحصیلات دانشگاهی بوده است، درحالی که نرخ بیکاری افراد با تحصیلات فوق‌دیپلم و یا لیسانس نسبت به بهار ۱۳۹۹ به میزان ۰/۱ واحد درصد افزایش داشته است. البته نرخ بیکاری افراد با تحصیلات فوق‌دیپلم و لیسانس نسبت به سایر مقاطع تحصیلی همواره در سطح بالاتری قرار داشته است. زیرا در این سطح از سواد، افراد هم مهارت بیشتری نسبت به سطوح پایین‌تر تحصیلی دارند و هم توقعات آنها در مورد ویژگی‌های شغل موردنظر نسبت به افراد دارای سطح سواد بالاتر، پایین‌تر است. این دو عامل موجب می‌شود که این گروه از فارغ‌التحصیلان بیشتر از سایر فارغ‌التحصیلان جویای کار باشند.

۲. امید به آینده شغلی و زمینه‌های آن

از نگاه مارسل^۱ (۲۰۱۰) امید یک ظرفیت انسانی است برای فراتر رفتن رنج‌های زمان حال و باور به این است که زندگی حتی در شرایط سخت معنادار است. این تعریف از امید، واجد‌گرایش وجودگرایانه است که در این پژوهش مدنظر نیست. کلیونس^۲ و همکاران (۲۰۰۵) با رویکردی روان‌شناختی، تعریفی از امید ارائه داده‌اند که چندان دور از رویکرد وجودگرایانه مارسل نیست: امید توانایی داشتن جهت‌گیری به سوی اهداف است به گونه‌ای که احساسات منفی کنترل شوند. حفظ امید با احساس خودکارآمدی و حمایت اجتماعی امکان‌پذیر است. سوسیولی و بیلر^۳ (۲۰۰۹) امید را سازه‌ای چند بعدی می‌دانند که حاصل تعامل میان فرآیندهای احساسی، شناختی و ارتباطی است. امید تاب‌آوری را افزایش می‌دهد و به افراد انگیزه می‌دهد که علی‌رغم عدم اطمینان از تحقق اهداف خود، آن‌ها را دنبال کنند. بریتویت (۲۰۰۴: ۲۵۷) امید را یک فرآیند اجتماعی پویا تعریف می‌کند که بر اساس اعتماد به دیگران، عاملیت جمعی و اشتراک نظر با دیگران در رسیدن به آینده بهتر شکل می‌گیرد.

اسنایدر و همکاران (۱۹۹۱: ۲۸۷) امید را یک وضعیت انگیزشی مثبت می‌دانند که اساس آن تعامل میان دو امر است: اول، عاملیت یعنی انرژی معطوف به هدف و دوم، مسیرهایی که به تحقق اهداف منجر شود. در اثر لوپز و اسنایدر (۲۰۰۹)، عامل سومی هم به امید اضافه شده‌اند که عبارت است از تمرکز بر هدف. یعنی فرد حتی در شرایط ناگوار هم اهداف خود را فراموش نکند. فلدمن و درهر^۴ (۲۰۱۲) نظریه اسنایدر را آزمون تجربی نموده و آن را تایید کرده‌اند.

بر همین اساس هدفمندی یکی از عوامل مهم موثر بر امید به آینده شغلی است. هدفمندی به معنای داشتن غایت و اهدافی است که به زندگی فرد جهت و معنا می‌بخشد. برای داشتن احساس هدفمندی و جهت در زندگی، فرد باید بتواند به حال و گذشته خود معنی بخشیده، آن را باهم مطابقت داده و یکپارچه سازد. این احساس بر تمام شئون زندگی فرد حاکم بوده و می‌توان آن را در فعالیتهای و کارکردهای وی مشاهده نمود (ولیوراس و بوسما^۵، ۲۰۰۵؛ اسنایدر، ۲۰۰۲: ۲۴۹؛ راند و کلیونس، ۲۰۰۹: ۳۲۴).

خودراهبری نیز عامل دیگری است که می‌تواند بر امید به آینده شغلی موثر باشد. قاننی حصاروییه و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی نشان دادند مجهز بودن دانشجو به توانایی‌های یادگیری خودراهبر، باعث تربیت دانشجویانی می‌شود که موانع تحصیلی را به عنوان چالش در نظر بگیرند و برخورد موفقیت‌آمیزی با چالش‌ها داشته باشند. خودراهبری فرآیندی است که در آن فراگیران به تشخیص نیازها، تنظیم اهداف، شناسایی منابع مادی و انسانی برای یادگیری، انتخاب و اجرای راهبردهای مناسب یادگیری و ارزیابی نتایج آن می‌پردازند.

1. Marcel
2. Cleavens
3. Socioli & Biller
4. Feldman & Dreher
5. Vleioras & Bosma

رضایت تحصیلی می‌تواند در کنار دیگر عوامل موثر بر امید به آینده شغلی دانشجویان قرار بگیرد. عدم رضایت می‌تواند ناشی از سازگار نبودن برنامه‌های درسی با نیازهای دانشجویان و جامعه‌ای که این افراد با آنها در تعامل هستند، دانست. پروین (۱۳۹۵) در پژوهشی نشان داد مهم‌ترین بازدارنده‌های اشتغال دانشجویان رشته مددکاری اجتماعی عبارتند از: کیفیت پایین و سرفصل‌های نامناسب در برنامه‌های درسی دانشگاه، عدم انطباق حوزه نظری و پژوهشی اساتید با دروس و منابع رشته مددکاری اجتماعی، عدم توجه جدی به آموزش عملی به جای تکیه بر آموزش‌های نظری، چالش‌های متغیر ایجاد شونده در دوران تحصیلی و چالش‌های ساختاری و فرهنگی. معارف‌وند نشان می‌دهد که شیوه غالب آموزشی مددکاری اجتماعی در ایران، معلم‌محور و بیشتر به صورت سخنرانی است. این امر به کاهش مشارکت دانشجو در فرایند یادگیری، محدود کردن فرصت‌های تجربه موقعیت‌های مختلف و ضعف استفاده آموزشی از موقعیت‌های تجربه شده، منجر می‌گردد (معارف‌وند، ۱۳۸۹).

علاقه به رشته تحصیلی از دیگر عوامل موثر بر امید به آینده شغلی می‌باشد. علاقه به رشته، در واقع میل و رغبت در انسان به منظور اشتغال در زمینه‌ای است که دانشجو یا محصل در آن تحصیل می‌کند. انگیزه و علاقه نقش عمده‌ای در جریان یادگیری بازی می‌کند و معمولاً افراد اموری را مورد توجه قرار می‌دهند که مورد علاقه آنها باشد. اگر دانشجویان نسبت به درس بی‌علاقه باشند (دارای انگیزش پایینی باشند) امید به آینده شغلی نیز کاهش می‌یابد.

۳. پیامدهای امید به آینده شغلی

نتایج پژوهش‌ها گویای آن است که امید عامل مؤثری در دستیابی به موفقیت‌های تحصیلی است (ابراهیمی، صباغیان و ابوالقاسمی، ۱۴۰۱). دی و همکاران (۲۰۱۰) طی یک مطالعه طولی سه‌ساله نشان دادند امید در چارچوب مدل دوعاملی اسنایدر که پیش‌تر در بیان مسئله مطرح شد، حتی پس از کنترل متغیرهایی مانند شخصیت و عملکرد تحصیلی پیشین، به شکل قوی و به تنهایی، عملکرد تحصیلی دانشگاهی را پیش‌بینی و تبیین می‌نماید. بنابراین، یکی از موارد مهمی که در مورد اشتغال فارغ‌التحصیلان باید در نظر گرفته شود، باورها و ارزش‌ها، برداشت و طرز تلقی و به طور کلی، امید به داشتن شغل در آینده و داشتن انگیزش لازم برای اشتغال می‌باشد.

انگیزش تحصیلی یعنی تمایل فراگیری به آن تکلیفی که فرد آن را در قلمرو خاصی به خوبی انجام دهد و عملکردش را به طور خودجوش مورد ارزشیابی قرار دهد؛ رفتارهایی که انگیزش تحصیلی را نشان می‌دهند عبارتند از: پافشاری برانجام تکالیف دشوار، سخت‌کوشی یا کوشش در جهت یادگیری در حد تسلط و انتخاب تکالیفی که به تلاش نیاز دارد. وجود انگیزه در طی فرایند یادگیری و آموزش منجر به تسهیل یادگیری، سهولت در برقراری ارتباط، کاهش اضطراب و ایجاد خلاقیت در یادگیری می‌شود (قائنی حصارویه و همکاران، ۱۳۹۸).

به دلیل تأثیر انگیزش در موفقیت دانشجویان، در دهه‌های اخیر، روانشناسان درصدد بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در انگیزش تحصیلی بوده‌اند. یافته‌های پژوهش آنان نشان داد که متغیرهای شخصیتی،

خانوادگی، دانشگاهی و اجتماعی با این سازه مرتبط می‌باشند. از سوی دیگر، پژوهشگران پایین بودن میزان متغیرهای امید به آینده، عزت نفس، کیفیت عوامل آموزشی، درآمد خانواده و تأهل دانشجویان را از عوامل عمده کاهش انگیزه تحصیلی به شمار می‌آورند (چراغی و یوسفی، ۱۳۹۸). با مرور و بررسی مطالعات گذشته، در بررسی رابطه بین دو متغیر امید و انگیزش تحصیلی می‌توان گفت از عواملی که نقش قابل توجهی در انگیزش تحصیلی دارد و به آن کم توجه شده، امید و خوش‌بینی است. امید و خوش‌بینی، دو صفت شخصیتی و شامل شناخت‌هایی هستند که باعث می‌شوند شخص انتظار داشته باشد نتایج مورد نظرش به احتمال زیاد در آینده رخ می‌دهد.

اصطلاح فرسودگی ابتدا در حیطه مشاغل مختلف و موقعیت‌هایی مانند کارکنان خدمات بهداشتی، فروشندگان، پرستاران، معلمان، مشاوران و روانشناسان مطرح شد (مالاش و جکسون^۱، ۱۹۸۱) که به «فرسودگی شغلی» معروف است؛ سپس، با توجه به بروز و ظهور علائم و ویژگی‌های آن در مکان‌های علمی، وارد محیط‌های آموزشی همچون دانشگاه‌ها شد. به پیروی از نظریه «فرسودگی شغلی»، «فرسودگی تحصیلی» را می‌توان فشار مرتبط با امور تحصیلی و به طور خاص خستگی و ناامیدی ناشی از تکالیف و کار مضاعف تعریف کرد. فرسودگی تحصیلی، کاهش قدرت سازگاری فرد با عوامل فشارزای دوران تحصیل است (طاهری و همکاران ۱۳۹۶). فرسودگی تحصیلی شامل سه مولفه خستگی تحصیلی، بی‌علاقگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی یا احساس عدم کارایی فردی یا عدم موفقیت فردی می‌باشد (همتی و صادقی، ۱۳۹۷).

۴. چالش‌های تحصیلی و حرفه‌ای مددکاری

مهارت‌آموزی در مددکاری اجتماعی از اهمیت فراوانی برخوردار است و تفاوت مددکاری اجتماعی با آموزش در سایر رشته‌ها را نیز می‌توان در همین امر جستجو کرد. از این رو انتخاب رویه‌های آموزشی که فرصت تعامل فرد با محیط و کسب تجربه در موقعیت‌های واقعی را فراهم نماید، ضرورت دارد. شیوه غالب آموزش مددکاری اجتماعی در ایران مانند غالب دیگر رشته‌های دانشگاهی سخنرانی محور بوده است. حتی در کارورزی‌ها، معلم‌محوری روش اصلی آموزش است. در حالی که این امر با اهداف اصلی کارورزی در مددکاری اجتماعی که شامل آماده‌سازی کارورزان از طریق نقش‌محوری و مسئولیت‌محوری، مغایرت دارد. این آماده‌سازی می‌بایست توسط زمینه‌سازی‌های سرپرست کارورزی انجام شود. به همین دلیل، نقش سرپرست در آموزش عملی دانشجویان کارورز در مددکاری اجتماعی بسیار کلیدی است و همچون پلی میان دانش و عمل می‌باشد.

پروین (۱۳۹۵) طی پژوهشی در ایران نشان می‌دهد کارورزی‌های رشته مددکاری اجتماعی با مسائلی مانند عدم همکاری مؤسسات، سپردن فعالیت‌های بی‌ربط با حوزه مددکاری اجتماعی، عدم نظارت

مؤثر و مناسب استادان سرپرست، وجود فاصله بین مبانی نظری و عملی در کارورزی، بی‌انگیزگی دانشجویان (به ویژه دانشجویان پسر) مواجه است. بارلو^۱ (۲۰۰۷) در مطالعه خود نشان می‌دهد که دانشجویان هنگامی که از مباحث نظری به سمت کارورزی می‌روند، با چالش‌های عاطفی و شناختی مواجه‌اند. به دلیل عدم شناخت کافی جامعه از حرفه مددکاری اجتماعی، دانشجویان بدون بررسی اولیه و صرفاً بخاطر قبولی و تحصیل در یک دانشگاه دولتی و یا به دلیل عدم قبولی در رشته‌هایی همچون روانشناسی، مشاوره و... بدون داشتن هیچ پیش‌زمینه یا علاقه‌ای به حرفه مددکاری اجتماعی دست به انتخاب آن می‌زنند.

۵. چهارچوب مفهومی امید به آینده شغلی

با توجه به مباحث مطرح شده در بالا، امید به آینده شغلی در میان دانشجویان در این پژوهش عبارت است از: «تمایل به ارزیابی مثبت از کارایی در حوزه تخصصی تحصیلی و نیل به اهداف فردی، اجتماعی و سازمانی در آینده».

به طور کلی با توجه به اینکه اشتغال و انتخاب شغل مانند رشد یک فرآیند است، به عواملی مانند ارزش‌های فردی، واقعیات محیطی و اجتماعی، عوامل عاطفی و فرصت‌های تربیتی بستگی دارد. به عبارت دیگر، انتخاب شغل فرایندی است که طی دوره معینی انجام می‌پذیرد و در این دوره فرد بین انتظارات و امکانات و خصوصیات فردی و نیازها و انتظارات جامعه از وی، سازش و توافق به وجود می‌آورد. ساپر^۲ (۱۹۹۰) مراحل انتخاب شغل را شامل خودارزیابی، جستجو، آمادگی، مذاکره و انتقال می‌داند. شاب و همکاران (۲۰۱۷: ۲۳۴) مراحل قبول یک شغل را هدف‌گذاری، کسب اطلاعات، تقاضای شغل، ارزیابی و قبول می‌داند. از سوی دیگر، رضایت شغلی نقش تعیین‌کننده‌ای در رضایت از زندگی دارد و تمام رفتارها و روابط انسان به طور مستقیم یا غیرمستقیم از چگونگی اشتغال او متأثر است. ابعاد امید به آینده شغلی در مددکاری اجتماعی را می‌توان در قالب موقعیت اجتماعی ادراک شده توسط دانشجویان بررسی نمود. موقعیت اجتماعی ادراک شده در واقع ادراک فرد از دستیابی به تأمین مالی، احترام اجتماعی و تاثیرگذاری اجتماعی است.

۱. امید به تحقق احترام اجتماعی

یکی از اصول اولیه مددکاری اجتماعی، شأن و منزلت نوع انسان می‌باشد. رعایت شأن و مقام انسان‌ها به دلیل صرفاً انسان بودن، جدای از نوع رفتاری‌ها و مشکلات آنها، از اصول علمی و عملی تمام مددکاران اجتماعی است. ولی اجرای عملی این مقوله نیاز به پیش زمینه‌هایی دارد که مهم‌ترین آنها رعایت شأن و

1. Barlow
2. Super

منزلت شخص مددکاران اجتماعی می‌باشد که از آن به عنوان احترام اجتماعی و به طور جزئی‌تر احترام سازمانی می‌توان تعبیر نمود. احترام شغلی یا احترام اجتماعی در موقعیت شغلی به شکلی فرآیندی بر ساخت می‌شود (هادسون^۱ ۲۰۰۱؛ مک کینون و لانگفورد^۲، ۱۹۹۴) و حتی می‌تواند به شکل یک سرمایه نمادی به تحقق دیگر انواع سرمایه کمک کند (دومانسکی^۳ ۲۰۱۹).

افراد هنگامی دلبسته یک سازمان و یک شغل می‌شوند که عضویت آنها در آن چارچوب، هویت اجتماعی مثبتی برایشان به وجود آورد. بنابراین دریافت احساس ارزشمندی و احترام از سوی جامعه و سازمان، احتمال شکوفایی در آن شغل را افزایش می‌دهد. (یالدن^۴، ۲۰۱۰) به این ترتیب، بخش از امید به آینده شغلی شامل امید به کسب احترام اجتماعی در شغل مورد نظر می‌شود.

۲. امید به تأمین مالی

در مطالعه کلاسنز و فیجن^۵ (۲۰۰۷) ساختار مالی نقشی اساسی در تقویت صنعتی‌شدن و ایجاد فرصت‌های شغلی دارد و پیشرفت‌های مالی به عنوان محرک‌های اساسی برای افزایش سطح تحصیلات عمل می‌کنند که به نوبه خود وضعیت سلامتی افراد و امید به زندگی را در مسیر درست پیش می‌برد. همچنین در مطالعه سان و هوآنگ (۲۰۱۹) نشان داده شد تأمین مالی بالا در یک شغل، علاقه مردم به سرمایه‌گذاری در فرصت‌های آموزشی برای افزایش توانایی‌های خود در آن زمینه را افزایش می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت ساختار مالی تأثیرات مهمی بر امید به آینده شغلی دارد. البته شاید میان دو جنس از این حیث تفاوت وجود داشته باشد.

نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داده است که جنسیت عاملی تأثیرگذار بر گرایش دانش آموزان به رشته‌های دانشگاهی می‌باشد. برای نمونه پژوهش کواداین^۶ (۲۰۲۰) نشان داد که زنان در انتخاب رشته، بیشتر به مؤلفه‌های درونی مانند تصمیم‌گیری بر اساس رضایت و لذت از رشته دانشگاهی گرایش دارند، در حالی که توجه مردان به سوی مؤلفه‌های بیرونی یعنی رشته‌هایی است که امکان اشتغال در آینده و کسب درآمد دارد. همچنین به نظر می‌رسد در سال‌های اخیر و با توجه به شرایط اقتصادی موجود که پیش‌تر در مورد آن بحث شد، نه تنها مردان، بلکه زنان نیز کسب درآمد بالا و امنیت اقتصادی را در اولویت خود قرار داده‌اند. از دیگر عوامل مؤثر در این تغییر می‌توان به فرهنگ سنتی خانواده ایرانی اشاره نمود. در جوامع سنتی، بیشتر فنون و مهارت‌ها در خانواده و به صورت غیررسمی به نسل جدید آموخته می‌شد و کودکان غالباً وقتی به سن نوجوانی می‌رسیدند، مهارت

1. Hodson
2. MacKinnon & Langford
3. Domanski
4. Yalden
5. Classens & Fijian
6. Quadlin

شغلی خود را فراگرفته بودند و نیازی نبود پس از بلوغ نیز سالیانی را صرف یادگیری فنون و مهارت‌های مورد نیاز کنند. اما جوامع جدید چنان پیچیده شده‌اند که داشتن یک زندگی قابل قبول و متناسب با توقعات جامعه در این گونه جوامع، اغلب مستلزم گذراندن یک دوره بلندمدت تحصیلی است. کسب مدارک تحصیلی موجب اعتبار اجتماعی و اقتصادی افراد می‌گردد و زمینه استخدام آسان‌تر آنان را در مراکز اداری، کارخانه‌ها و مانند آن فراهم می‌کند. بنابراین، جوانان برای اینکه بتوانند در آینده از موقعیت اجتماعی و اقتصادی بهتری برخوردار شوند، ناگزیر هستند دهه سوم زندگی خود را نیز برای تحصیل صرف کنند. بنابراین عدم تأمین مالی در دانشجویان دختر نیز، آنان را ناگزیر به تحمل فشارخانواده و جامعه بر ازدواج می‌کند.

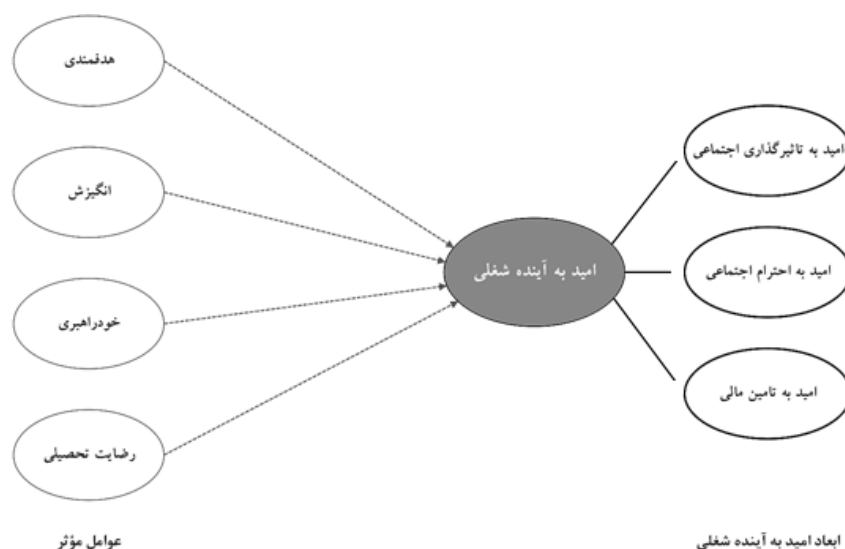
۳. امید به تأثیرگذاری اجتماعی

تأثیرگذاری اجتماعی در حوزه شغلی، بخشی از امید به آینده شغلی است که نشان می‌دهد شخص چه ارزیابی از مفید و موثر بودن شغل خود در آینده دارد. به بیان دیگر، شخص تصور می‌کند کاری که او در آینده به دست خواهد گرفت تا چه حد برای جامعه مهم و معنی‌دار است. این بعد به طور ویژه برای مددکاران اجتماعی اهمیت دارد چرا که طبق تعریف، مددکاری اجتماعی نوعی خدمت ضروری برای بهبود اوضاع اجتماعی در جامعه است (سانز داوگارت و مارتین-آرانانا، ۲۰۱۱) علی‌رغم گذشت بیش از ۵۰ سال از تأسیس رشته مددکاری اجتماعی، همچنان در بین عامه مردم و حتی قشر تحصیل کرده نیز این حرفه کمتر شناخته شده است. در همین راستا اکثریت مددکاران اجتماعی در راستای شناساندن رشته خود و خدمات تخصصی این حرفه و رساندن جایگاه آن به نقطه مطلوب، اقدام به تفسیر خدمات با استفاده از ابزارهای مختلف می‌نمایند. هرچند این روش در شناساندن این حرفه مؤثر بوده است، اما همچنان دانشجویان و شاغلان در این حوزه روزانه درگیر پاسخ به سؤالاتی از قبیل: «مددکاری اجتماعی چیست و چه کاری انجام می‌دهد؟» که از جانب مردم عادی و حتی افراد متخصص مطرح می‌شود، هستند. همه این موارد تعیین‌کننده میزان تأثیرگذاری آنان در جامعه می‌باشد.

به این ترتیب فرضیه‌های پژوهش حاضر را در نمونه مورد بررسی شامل دانشجویان مددکاری اجتماعی عبارت است از:

- هدف‌مندی بر امید به آینده تأثیر مثبت دارد.
- انگیزش تحصیلی بر امید به آینده شغلی تأثیر مثبت دارد.
- خودراهبری بر امید به آینده شغلی تأثیر مثبت دارد.
- رضایت شغلی بر امید به آینده شغلی تأثیر مثبت دارد.

شکل ۱ بیانگر مدل مفهومی مربوط به فرضیه‌های پژوهش است که در آن به طور همزمان مسیرهای علی و نیز، ابعاد متغیر وابسته یعنی امید به آینده شغلی مشخص است.

شکل ۱. مدل تحلیلی ابعاد امید به آینده شغلی و عوامل مؤثر بر آن

روش پژوهش

در این پژوهش، سنجش امید به آینده شغلی و بررسی عوامل مؤثر بر آن در دانشجویان مددکاری اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد در نیم‌سال اول سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بررسی شده است. روش اجرای پژوهش، پیمایشی و از نوع کمی و تمام شماری بوده است.

تکنیک گردآوری اطلاعات ضروری برای پژوهش حاضر، طراحی پرسشنامه بوده که از ۷ متغیر در قالب طیف لیکرت استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه کلیه دانشجویان رشته مددکاری اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد به تعداد ۱۰۰ نفر بوده است. بر اساس آمار به دست آمده از اداره آموزش گروه علوم اجتماعی، مجموع دانشجویان این دانشگاه در رشته مددکاری اجتماعی در مقطع تحصیلی کارشناسی، ۱۰۴ نفر می‌باشد.

۱. تعریف عملیاتی متغیرها

تاثیرگذاری: نوعی ارزیابی است که بر پایه معیارهای ارزش اجتماعی معتبر در جامعه از پایگاه اجتماعی یک شخص در ذهن دیگران به عمل می‌آید و نشان می‌دهد که پایگاه شخص نسبت به اشخاص دیگر در فضای اجتماعی کجاست.

احترام اجتماعی: بیانگر ارزش، احترام و منزلتی است که برای یک فرد از سوی خانواده و جامعه در نظر گرفته می‌شود. احترام با قصد ماندن در یک پست شغلی و در یک سازمان رابطه دارد.

تأمین مالی: متغیری برای ارزیابی انگیزه افراد جهت پیشرفت تحصیلی در یک رشته خاص و انگیزه ماندن در آن جایگاه شغلی می‌باشد.

هدفمندی: میزان ارزیابی فرد از توان تأثیرگذاری او بر حال و آینده زندگی خویش و نشان‌دهنده اینکه دانشجویان تا چه اندازه به رشد شایستگی و مهارت در زمینه تحصیلی تمایل دارند.

انگیزش تحصیلی: تمایل فرد برای پیداکردن فعالیت‌های علمی معنی‌دار و ارزشمند و تلاش برای به دست آوردن مزایای تحصیلی موردنظر آنها می‌باشد. در تعاملات تحصیلی، انگیزش به «شاخص‌های شناختی، عاطفی و رفتاری دانشجویان» اشاره دارد.

خودراهبری: فرآیندی است که در آن دانشجویان با کمک یا بدون کمک دیگران به تشخیص نیازها، تنظیم اهداف، شناسایی منابع مادی و انسانی برای یادگیری، انتخاب و اجرای راهبردهای مناسب یادگیری و ارزشیابی پیامدهای یادگیری خویش می‌پردازند.

رضایت تحصیلی: ارزیابی شیوه غالب آموزش و روش‌های بکار رفته (شامل؛ کیفیت سرفصل‌های برنامه‌های درسی دانشگاه، بررسی انطباق حوزه نظری و پژوهشی اساتید با دروس و منابع رشته مددکاری اجتماعی، بررسی میزان توجه به آموزش عملی به جای تکیه بر آموزش‌های نظری، مدیریت چالش‌های متغیر ایجادشونده در دوران تحصیلی و چالش‌های ساختاری و فرهنگی) می‌باشد.

۲. بررسی روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری

در این پژوهش، سنجش میزان روایی ابزار اندازه‌گیری با روش اعتبار محتوا (اعتبار صوری) انجام شده است؛ یعنی پرسشنامه پس از تدوین اولیه با چند نفر از کارشناسان و محققان متخصص حوزه علوم اجتماعی مطرح و پس از بازخورد و اعمال نظرات آن‌ها در پرسشنامه، قابلیت اعتبار پرسشنامه سنجیده شد. همچنین، برای سنجش میزان پایایی ابزار اندازه‌گیری (دال بر تکرارپذیری و تعمیم‌پذیری پرسشنامه) از شاخص آلفای کرونباخ و میانگین همبستگی بین گویه‌ای استفاده شده است.

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ متغیرها

سازه	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ	میانگین همبستگی بین گویه ای
هدفمندی	۴	۰/۶۱۰	۰/۲۹۸
انگیزش تحصیلی	۷	۰/۷۶۰	۰/۳۱۳
خودراهبری	۶	۰/۵۲۴	۰/۱۶۸
امید به تأثیرگذاری اجتماعی	۳	۰/۷۵۳	۰/۵۲۲
امید به احترام اجتماعی	۵	۰/۶۱۷	۰/۲۴۲
امید به تأمین مالی	۵	۰/۷۸۳	۰/۴۱۸
رضایت تحصیلی	۵	۰/۶۳۷	۰/۲۵۹

منبع: محاسبات پژوهش

از آنجا که ابزارهای اندازه‌گیری برای سنجش متغیرهای موجود در مدل و ابعاد امید به آینده شغلی شامل تعداد زیادی گویه نمی‌شود، باید به تفاوت‌های میان آلفای کرونباخ و میانگین همبستگی بین و نیز، کاربردهای آن‌ها توجه نمود. آلفای کرونباخ زمانی به کار می‌رود که تعداد گویه‌های موجود در این ابزار اندازه‌گیری بیشتر از ۱۰ باشد، دامنه مورد تایید برای آلفای کرونباخ عموماً بیشتر از ۰/۷ را شامل می‌شود. اما نکته مهم آن است که ابزارهای اندازه‌گیری کوچک یعنی آن‌هایی که کمتر از ۱۰ آیتم در آن‌ها وجود دارد، به سختی می‌توان به آلفای کرونباخ اعتماد کرد چرا که میزان این شاخص به شدت به تعداد گویه‌ها بستگی دارد. (سایتسما، ۲۰۰۹؛ کورتینا، ۱۹۹۳؛ کرونباخ، ۱۹۵۱) در چنین شرایطی استفاده از شاخص جایگزین یعنی میانگین همبستگی بین گویه‌ای توصیه می‌شود. دامنه مورد قبول برای این شاخص عموماً بین ۰/۱۵ تا ۰/۵۰ است. (کلارک و واتسون^۱، ۱۹۹۵؛ بریگز و چیک^۲، ۱۹۸۶). با توجه به این توضیحات و اطلاعات ارایه شده در جدول ۱، برای بررسی پایایی متغیرهای موجود در این پیمایش، استفاده از میانگین همبستگی بین گویه‌ای مناسب‌تر از آلفای کرونباخ است. در عین حال، در جدول ۱ میزان آلفای کرونباخ نیز جهت اطلاع خوانندگان ارایه شده است. شاخص میانگین همبستگی بین گویه‌ای برای تمامی متغیرها معیار قرار گرفته که در دامنه مطلوب بر اساس ارجاع بالاست.

یافته‌ها

۱. توصیف جامعه آماری

از میان پاسخگویان؛ ۹۴ نفر زن، ۵ نفر مرد و ۱ نفر بی‌پاسخ بوده‌اند. میانگین سن کل پاسخگویان ۲۰/۵۷ سال بوده است. میانگین سن پاسخگویان به تفکیک جنس مرد و زن عبارت است از؛ ۲۲ سال برای مردان و ۲۰/۵۱ سال برای زنان. واریانس متغیر سن برای مردان ۲/۶۶ سال و برای زنان ۱/۹۹ سال بوده است که تفاوت قابل توجهی با یکدیگر ندارند. بیشترین سن در میان مردان ۲۴ سال و در میان زنان ۲۳ سال می‌باشد. کمترین سن نیز در میان مردان، ۲۰ و در میان زنان، ۱۸ سال بوده است. فراوانی متأهلین و مجردین در میان زنان و مردان برابر نبوده و هیچ‌یک از مردان متأهل نبوده‌اند. ۲۷ درصد از زن‌ها، متأهل و ۶۶ درصد آنها مجرد می‌باشند. ۹۴/۳ درصد از کسانی که در شهر مشهد سکونت دارند، زن بوده ۵/۷ درصد آنها مرد بوده‌اند. ۹۵/۱ درصد پاسخگویان غیربومی، زن و ۴/۹ درصد آنها مرد بوده‌اند. میانگین معدل در مردان ۱۷/۵۶ و در زنان ۱۷/۸۵ بوده و تفاوت آشکاری با یکدیگر ندارد. ۷۷/۴ درصد از زنان و ۵۰ درصد از مردان نیز معدل بالای ۱۷ کسب کرده‌اند. میانگین معدل برای ورودی ۱۳۹۹، ۱۷/۷۸؛ ورودی ۱۴۰۰، ۱۸/۲۳ و ورودی ۱۴۰۱، ۱۷/۵۸ بر اساس مجموع تعداد واحدهای گذرانده‌شده توسط پاسخگویان می‌باشد.

1 Clark & Watson
2 Briggs & Cheek

جدول ۲. توصیف متغیرهای جمعیت شناختی

متغیر	توصیف
جنسیت	زن (۹۴/۹٪) مرد (۵/۱٪)
تاهل	مجرد (۷۲/۴٪) متاهل (۲۷/۶٪)
محل سکونت	بومی (۵۶/۴٪) غیربومی (۴۳/۶٪)
سال ورود به دانشگاه	۱۴۰۲ (۲۱/۴٪) ۱۴۰۱ (۱۸/۴٪) ۱۴۰۰ (۲۱/۴٪) ۱۳۹۹ (۳۸/۸٪)
سن	میانگین (۲۰/۵۷) انحراف معیار (۱/۴۴) دامنه (۶)
معدل	میانگین (۱۷/۹۳) انحراف معیار (۰/۸۷) دامنه (۳/۸۵)

منبع: محاسبات پژوهش

۲. توصیف متغیرهای پژوهش

در جدول ۳، میانگین متغیرهای موجود در مدل نظری ارایه شده است. تمامی متغیرها، حاصل جمع گویه‌ها و تقسیم بر تعداد آنهاست. به همین خاطر دامنه تغییرات تمام متغیرها از ۱ تا ۵ است.

جدول ۳. توصیف پاسخگویان برحسب ابعاد امید به آینده شغلی

متغیر	میانگین
تاثیرگذاری اجتماعی	۴/۰
احترام اجتماعی	۳/۴۰
تامین مالی	۲/۴۰
هدف‌مندی	۴/۴۵
انگیزش تحصیلی	۳/۵۹
خودراهبری	۳/۸۰
رضایت تحصیلی	۲/۵

منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، از میان سه بعد امید به آینده شغلی، مثبت‌ترین نگرش مربوط به بعد تاثیرگذاری اجتماعی است. بعد احترام اجتماعی رتبه دوم را دارا است. کمترین سطح امید به آینده شغلی در میان ابعاد سه‌گانه این مفهوم مربوط است به بعد تامین مالی. از میان متغیرهای مستقل، هدف‌مندی بیشترین میانگین را کسب کرده است. بعد از آن به ترتیب؛ خودراهبری، انگیزش تحصیلی و رضایت تحصیلی قرار دارند.

۱. تحلیل روابط علی میان متغیرها

برای بررسی روابط علی میان متغیرها، ابتدا روابط علی دوگانه میان هریک از متغیرهای مستقل و متغیر امید به آینده شغلی به کمک تکنیک رگرسیون خطی ساده بررسی شد. دو شاخص کلیدی این تحلیل یعنی ضریب تعیین و معنی‌داری مدل در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴. نتایج بررسی رابطه علی دو متغیر میان متغیرهای مستقل و متغیر امید به آینده شغلی

متغیر مستقل	ضریب تعیین در رگرسیون ساده	معنی‌داری مدل (ANOVA Sig)
هدفمندی	۰/۰۳۸	۰/۰۶۶
انگیزش تحصیلی	۰/۳۴۸	۰/۰۰۱
خودراهبری	۰/۱۱۹	۰/۰۰۱
رضایت تحصیلی	۰/۰۰۴	۰/۵۸

منبع: محاسبات پژوهش

جدول ۴ نشان می‌دهد که از میان چهار متغیر مستقل موجود در مدل، هر دو عامل انگیزش تحصیلی و خودراهبری تاثیر معنی‌دار بر امید به آینده شغلی داشته‌اند. اما تاثیر دو متغیر هدفمندی و رضایت تحصیلی معنی‌دار نبوده است.

برای بررسی تاثیر همزمان متغیر مستقل بر متغیر امید به آینده شغلی از رگرسیون خطی چندگانه استفاده شد. برای بهبود مدل نیز از روش گام به گام استفاده شد. نتایج ارائه شده در جدول ۵ نشان می‌دهد که از میان متغیرهای مستقل وارد شده در مدل رگرسیونی، در مدل نهایی متغیرهای هدفمندی و انگیزش تحصیلی وارد معادله شده‌اند. به دلیل سطح پایین معنی‌داری بین دو متغیر خودراهبری و رضایت تحصیلی با ابعاد امید به آینده شغلی، با حذف این دو متغیر در مدل نهایی، مدل بهبودیافته ارائه شده است.

جدول ۵. خروجی های کلیدی مدل های رگرسیون چندگانه

مدل	متغیر	B	Beta	Sig.
پایه	هدفمندی	۰/۰۱۷	۰/۰۱۲	۰/۸۹
	انگیزش تحصیلی	۰/۴۴۰	۰/۵۲۷	< ۰/۰۰۱
	خودراهبری	۰/۳۱۷	۰/۲۷۰	۰/۰۰۶
	رضایت تحصیلی	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴	۰/۹۶
ANOVA sig				
بهبود یافته	هدفمندی	۰/۱۰۵	۰/۰۷۶	۰/۴۰۴
	انگیزش تحصیلی	۰/۴۷۵	۰/۵۶۹	< ۰/۰۰۱

ANOVA sig

< ۰/۰۰۱

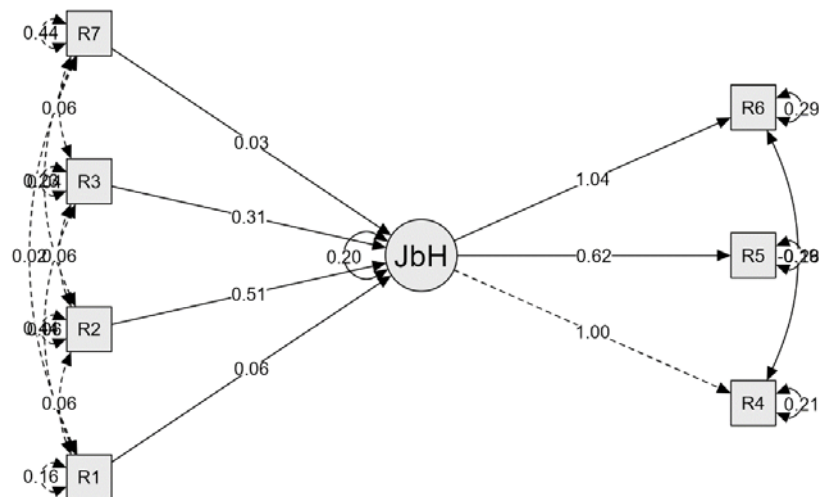
R = ۰,۵۹۱

R² = ۰,۳۵۰

منبع: محاسبات پژوهش

برای بررسی همزمان مدل‌های اندازه‌گیری و روابط رگرسیونی، از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده کردیم. این تکنیک امکان می‌دهد که مدل ارائه شده در بخش نظری را یکجا بررسی نمود. شکل ۲، نتیجه این مدل‌سازی را نشان می‌دهد.

شکل ۲. خروجی بررسی مدل نظری پژوهش به کمک مدل‌سازی معادلات ساختاری

در شکل ۲، JbH نام اختصاری برای متغیر اصلی پژوهش یعنی امید به آینده شغلی است. برای اندازه‌گیری این متغیر از سه متغیر امید به تاثیرگذاری اجتماعی (R4)، امید به کسب احترام اجتماعی (R5) و امید به تامین مالی (R6) استفاده شده است. متغیرهای موثر بر امید به آینده شغلی نیز عبارتند از: هدف‌مندی (R1)، انگیزش (R2)، خودراهبری (R3) و رضایت تحصیلی (R7). مهمترین شاخص‌های برازش این مدل در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۶. بررسی مهمترین شاخص‌های برازش مدل SEM

شاخص	مقدار	ارزیابی
شاخص تطبیق تطبیقی (CFI)	۰/۹۳۶	عالی (بالتر از ۰/۹۵)
شاخص تاکر-لوییس (TLI)	۰/۹۲۲	خوب (بالتر از ۰/۹۰، نزدیک به ۰/۹۵)
شاخص نرمشده بنتلر-بونت (NFI)	۰/۹۰۱	قابل قبول (در مرز ۰/۹۰)
شاخص تطبیق افزایشی (IFI)	۰/۹۶۷	عالی (بالتر از ۰/۹۵)
شاخص عدم تمرکز نسبی (RNI)	۰/۹۶۳	عالی (بالتر از ۰/۹۵)
آزمون کای-اسکوئر (χ^2)	۱۰/۲۰۹	مقدار معنی‌داری ۰/۱۷۷، p (نشاندنده برازش خوب)

منبع: محاسبات پژوهش

بحث و نتیجه گیری

از آنجا که امید به آینده یکی از موضوع‌های محوری و مهم در ارتباط با زندگی افراد در جامعه و عامل کلیدی و انگیزه‌بخش در رشد و پیشرفت سرمایه‌های انسانی یک جامعه است، پژوهش حاضر با هدف سنجش امید به آینده شغلی و عوامل تأثیرگذار بر آن در دانشجویان مددکاری اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، انجام شد. بر اساس نتایج به دست آمده از بررسی شاخص‌های پژوهش، عوامل تأثیرگذار بر وضعیت امید به آینده شغلی دانشجویان در سه بعد؛ امید به تأثیرگذاری اجتماعی، امید به تحقق احترام اجتماعی و تأمین مالی، در ذیل متغیر امید به آینده شغلی (متغیرهای وابسته) و متغیرهای مستقل خودراهبری، انگیزش تحصیلی، هدفمندی و رضایت تحصیلی بررسی گردید. بررسی‌های تجربی از جمله پژوهش امیرخان نژاد و صباغ (۱۳۹۵) مبنی بر ارتباط منفی میان بیگانگی اجتماعی و فقر اقتصادی با میزان امید به آینده در دانشجویان، نشان داده است که ساختارهای جامعه به‌عنوان عامل اصلی؛ نقش تعیین‌کننده‌ای در امید دانشجویان دارند چرا که شرایط اقتصادی و اجتماعی حاکم بر جامعه حتی می‌توانند قدرتمندتر از سایر مؤلفه‌های اثرگذار بر امید به آینده شغلی عمل کنند.

نتایج یافته‌های پژوهش، نشان‌دهنده این است که میزان امید به آینده شغلی در بین دانشجویان مورد مطالعه، در حد متوسط رو به بالایی قرار دارد که در مجموع، همسو با نتایج پژوهش علیزاده اقدام (۱۳۹۰) است. بر اساس نتایج به دست آمده، ابعاد امید به آینده شغلی سازنده موقعیت اجتماعی ادراک شده توسط دانشجو هستند. این موقعیت اجتماعی در واقع ادراک دانشجو از دستیابی به منابع اقتصادی، پرستیژ اجتماعی و قدرت اجتماعی است که به نظر می‌رسد ساختار فرصت‌های یک فرد را شکل می‌دهد و همسو با نتایج پژوهش پژوهش اسنایدر و همکارانش (۲۰۰۲) با عنوان «امید و موفقیت تحصیلی در کالج» می‌باشد. همچنین توماسولو، برننان و دوشی^۱ (۲۰۱۸) نشان داده رابطه مستقیم و مثبتی بین امید با درآمد بالا و موقعیت اجتماعی بهتر، وجود دارد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، بین متغیر هدفمندی و امید به آینده شغلی رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود داشته و هرچه دانشجویان برای آینده شغلی و تحصیلی خود، اهداف کارآمدتری تعیین کرده باشند، امید آنها در جستجوی شغل مرتبط با رشته تحصیلی بالاتر خواهد بود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد دانشجویان دارای سطوح بالای امیدواری، بیشتر بر هدف‌های تحصیلی خود تمرکز دارند و از انگیزه بالاتری نسبت به هم‌تایان خود برخوردارند. همچنین، این افراد دارای پشتکار و عزم جدی در انجام فعالیت‌های تحصیلی هستند؛ زیرا معتقدند که تلاش منجر به پیشرفت و رضایت می‌شود. در تبیین نتایج می‌توان این‌گونه استنباط نمود که امیدواری با دومفهوم پافشاری در مسیرهدف و تغییر مسیر در صورت لزوم تعریف می‌شود که هر دو مفهوم به فرد در رسیدن به هدف انگیزه می‌دهد. این نتیجه همسو با نظریه امید اسنایدر^۲ است که بر سه مؤلفه مرکزی شامل اهداف، تفکرات، عاملیت و تفکرات گذرگاه بنا شده است.

1. Tomasulo, Brannan, & Doshi,
2. Snyder

از آنجا که بین متغیر انگیزش تحصیلی و امید به آینده شغلی رابطه معنی‌داری مشاهده گردید، این گونه استنباط می‌گردد که هر چه دانشجو نسبت به رشته تحصیلی خود علاقه‌مند باشد، به همان اندازه انگیزه بالاتر و باورهای امید او نیز بیشتر خواهد شد. نتیجه اخذ شده با نتایج مطالعه قانعی حصارویه، نادری و قدوسی (۲۰۱۹)، هماهنگ است. علاقه به رشته تحصیلی موجب ایجاد انگیزش و امیدواری شده و به دنبال آن فرد تلاش بیشتری را برای رسیدن به موفقیت شغلی در آینده از خود نشان می‌دهد.

در مطالعه اوتینگن و گولویتزر^۱ (۲۰۰۱) نشان داده شد نگرش‌ها، اهداف و انگیزه‌های انسان با یکدیگر وابستگی متقابل دارند و همگی این موارد به محیط آموزشی فراگیران مرتبط هستند. بنابراین طبق یافته‌های استخراج شده از این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت در صورت تکراری بودن مطالب ارائه شده و نبود امکان کاربرد آنها در زندگی روزمره و اینکه فرد احساس کند که انتقال مطالب و استفاده از آنها وجود ندارد، نسبت به مطالب درسی بی‌علاقه شده و درس برای او خسته کننده می‌شود. در نتیجه به کوشش و تلاش در این موضوعات تمایلی ندارد و زمینه برای فرسودگی تحصیلی او فراهم می‌شود.

هرچند یافته‌ها حاکی از آن بود که بین متغیر رضایت تحصیلی و امید به آینده شغلی، معنی‌داری ضعیفی برقرار است؛ اما اگر محتوای آموزشی تنوع لازم را نداشته و خاصیت برانگیزانندگی آن پایین باشد، مطالب آموزشی تکراری بوده و کنجکاوی، خلاقیت و نوآوری را در فراگیران ایجاد نخواهد کرد (واش^۲ و همکاران ۲۰۱۶) و در نهایت به ناامیدی و دلسردی دانشجویان منجر می‌شود و زمینه را برای ایجاد مشکلات روحی و انحرافات اجتماعی فراهم می‌کند. معنی‌داری ضعیف بین متغیر رضایت تحصیلی و نمره کلی امید به آینده شغلی، با یافته‌های گزارش پژوهش جیمز-ماسیچرن و یون^۳ (۲۰۱۸) مبنی بر اینکه دانشجویان در عین حال که نگرش مثبت به رشته تحصیلی و شرایط آموزشی دارند، در اکثر دانشجویان این نگرش مطلوب نسبت به آینده شغلی (امیدشغلی) وجود ندارد، همخوان است.

همچنین اساتید و مدرسان دانشگاه نقش مؤثری در نظام آموزش عالی داشته و نقش آنها تنها انتقال اطلاعات به دانشجویان نیست، بلکه برای اینکه بتوانند رسالت آموزشی خود را محقق کنند باید سطح بالایی از مهارت‌های تدریس و شایستگی‌های لازم را داشته باشند تا بتوانند انگیزه و امید به تحصیل را در دانشجویان ایجاد کنند (عزیزیان کهن، دهقانی و نصرتی، ۱۳۹۷). بنابراین با توجه به کمبود اساتید متخصص در حوزه مددکاری اجتماعی و در این واحد آموزشی، پیشنهاد می‌گردد طراحی محتوای کارآمد و تشکیل هیئت علمی مددکاری اجتماعی با کمک افراد مستعد و نخبه این عرصه در سرلوحه اقدامات دست‌اندرکاران نظام آموزشی دانشگاه قرار گیرد.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین نمره مقیاس خودراهبری با نمره کلی ابعاد امید به آینده شغلی ارتباط معنی‌داری ضعیفی وجود دارد. نتیجه اخذ شده با نتایج پژوهش محمدی و همکاران (۱۳۹۸) و قانعی حصارویه و همکاران (۱۳۹۸) همسویی ضعیفی دارد. گزارش این نتایج این فرض را مطرح می‌کند که شاید

1. Oettingen & Gollwitzer
2. Wach
3. James-Maceachern & Yun

تفاوت‌های گزارش شده در پژوهش‌ها به علت تفاوت در رشته‌های تحصیلی باشد. در تبیین این موضوع، همچنین میتوان استدلال کرد از آنجا که یادگیرندگان دارای تفاوت‌هایی در حوزه‌ی خودراهبری هستند، این تفاوت‌ها بر یادگیری، پیشرفت تحصیلی، انگیزش و تفکر و حل مسأله و پاسخ دهی به موقعیت‌ها تأثیر گذاشته و مقادیر متفاوتی از سوی دانشجویان گزارش می‌شود اما به هر ترتیب لازمه آن امید در عرصه تحصیلی و شغلی است. با توجه به اینکه احساس خودراهبری متأثر از سرمایه اجتماعی و تعاملاتی است که دانشجویان با یکدیگر و با استادانشان در گروه‌های آموزشی برقرار می‌کنند، برای مرتفع کردن این متغیر و افزایش سطح خودراهبری در دانشجویان پیشنهاد می‌شود بسترهای مناسب، امکانات و تدابیر لازم برای افزایش سطح سرمایه اجتماعی دانشگاهی در دانشجویان فراهم گردد. خودراهبری امری صرفاً فردی نیست؛ بلکه برآیند تعاملات و بده‌وبستان‌هایی (سرمایه اجتماعی) است که در محیط علمی بین کنشگران اصلی آن یعنی اساتید و دانشجویان صورت می‌گیرد. این تعاملات و انرژی عاطفی علاوه بر افزایش امید به آینده شغلی موجب می‌شود دانشجویان درک درستی از رشته و قابلیت‌های علمی و عملی خود داشته باشند.

قدردانی

نویسندگان قدردان همکاری دانشجویان، اعضای هیات علمی و کارشناسان محترم آموزشی در دانشگاه فردوسی مشهد هستند.

حامی مالی

این پژوهش با حمایت معنوی و مالی دانشگاه فردوسی مشهد انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان پژوهش، هر دو تمام مراحل تحقیق مشارکت داشته اند. متن نهایی پژوهش توسط نویسنده اول تهیه شده است.

تعارض منافع

نویسندگان این پژوهش هیچ تعارض منافی ندارند.

تعهد کپی رایت

نویسندگان حقوق کپی رایت را در تهیه این پژوهش رعایت کرده‌اند.

References

- Aliabadi, E; & Sajjadi, S. M. (2016). Predicting the employment and unemployment status of university graduates by 2025. *First International Conference on Management, Accounting, Educational Sciences, and Resistance Economy: Action and Practice*, Sari. [In Persian]
- Alizadeh Aghdam, M. B. (2012). The level of hope for the future and influencing factors among university students. *Applied Sociology*, 23(4), 189–206. [In Persian]
- Allan, B. A; Autin, K. L; & Wilkins-Yel, K. G. (2023). Decent work and life satisfaction across social classes: A moderated mediation model. *Journal of Counseling Psychology*, 70(2), 211–222.
- Allan, B. A; Autin, K. L; & Wilkins-Yel, K. G. (2023). Decent work and life satisfaction across social classes: A moderated mediation model. *Journal of Counseling Psychology*, 70(2), 211–222.
- Amirkhannejad, A; & Sadegh, S. (2015). The relationship between social alienation, economic poverty, and religious beliefs with students' hope for the future: A study at Islamic Azad University of Marand. *Journal of Social Studies*, 8(26), 7–19. [In Persian]
- Ashforth, B. E; & Schinoff, B. S. (2020). Identity under construction: How individuals come to identify with their work. *Academy of Management Review*, 45(1), 1–24.
- Azizian Kohn, N; Dehghani, M; & Nosrati, G. (2018). The mediating role of hope for education in the relationship between teaching professional ethics and students' academic performance in physical education. *Ethics in Science and Technology*, 13(4), 103–109. [In Persian]
- Barahimi, N; Sabbaghian, Z; & Abolghasemi, M. (2022). The relationship between hope and academic success among students. *Research and Planning in Higher Education Quarterly*, 17(2), 1–16. [In Persian]
- Biasi, V; Patrizi, N; Mosca, M; & De Vincenzo, C. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on university students' future anxiety and mental health: The role of coping strategies. *BMC Psychology*, 10(1), 134.
- Blustein, D. L; Kenny, M. E; Di Fabio, A; & Guichard, J. (2022). The psychology of working theory: A new perspective for career development and social justice. *Annual Review of Psychology*, 73, 205–231.
- Braithwaite, V. (2004). The hope process and social inclusion. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 592(1), 128–151.
- Briggs, S. R; & Cheek, J. M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54(1), 106–148.
- Cheavens, J. S; Feldman, D. B; Woodward, J. T; & Snyder, C. R. (2005). Hope in cognitive psychotherapies: On working with client strengths. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 19(1), 91–103.
- Cheraghi, A; & Yousefi, F. (2019). The mediating role of academic motivation in the relationship between self-efficacy and academic procrastination. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 20(2), 34–47. <https://sid.ir/paper/163567/fa> [In Persian]
- Conley, C. S; Shapiro, J. B; Huguenel, B. M; & Kirsch, A. C. (2020). Navigating the college years: Developmental trajectories and gender differences in psychological

functioning, cognitive-affective strategies, and social well-being. *Emerging Adulthood*, 8(2), 103–117.

Cortina, J. M. (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98–104.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.

Day, L.; Hanson, K.; Maltby, J.; Proctor, C.; & Wood, A. (2010). Hope uniquely predicts objective academic achievement above intelligence, personality, and previous academic achievement. *Journal of Research in Personality*, 44(4), 550–553.

Domanski, H. (2019). *Prestige*. Peter Lang.

Feldman, D. B.; & Dreher, D. E. (2012). Can hope be changed in 90 minutes? Testing the efficacy of a single-session goal-pursuit intervention for college students. *Journal of Happiness Studies*, 13(4), 745–759.

Ghaeni Hesarouyeh, A.; Nadi, M. A.; & Ghodousi, A. (2019). Evaluation of the relationship between academic motivation and hope for the future with readiness for self-directed learning in dental students in Isfahan University of Medical Sciences and Islamic Azad University, Isfahan Branch. *Journal of Medical Education Development*, 12(34), 58–65.

Ghaeni Hesarouyeh, A.; et al. (2019). The relationship between academic motivation and hope for the future with readiness for self-directed learning among dental students at Islamic Azad University and Isfahan University of Medical Sciences. *Journal of Medical Education Development*, 12(34), 48–55. [In Persian]

Hemmati, R.; & Sadeghi, E. (2018). An analysis of academic burnout among students at the University of Isfahan. *Iranian Social Issues*, 9(2), 233–257. [In Persian]

Hodson, R. (2001). *Dignity at work*. Cambridge University Press

Institute for Research and Planning in Higher Education. (2025a). Study of graduates from the academic year 2020–2021 across the country. Retrieved from <https://irphe.ac.ir/content/5124/140308271> [In Persian]

Institute for Research and Planning in Higher Education. (2025b). Study of graduates from the academic year 2019–2020 across the country. Retrieved from <https://irphe.ac.ir/content/5124/140308271> [In Persian]

Islamic Parliament Research Center of Iran. (2021). Labor market indicators analysis for Spring 2021 (Serial No. 18050). Retrieved from <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1681250> [In Persian]

Knight, C.; Patterson, M.; & Dawson, J. (2022). Work and life satisfaction: A meta-analysis of longitudinal studies. *Journal of Occupational Health Psychology*, 27(1), 71–85.

Lark, L. A.; & Watson, D. (1995). Constructing validity: Basic issues in objective scale development. *Psychological Assessment*, 7(3), 309–319.

Lopez, S. J. & C. R. Snyder (2009). Hope theory. *Oxford handbook of positive psychology* (2nd ed; pp. 323–333). Oxford University Press.

Ma'arefvand, M. (2010). Learner-centered internship: Adapting modern learning and teaching methods in social work. *Social Sciences Quarterly*, 17(50), 171–205. <https://doi.org/10.22054/qjss.2010.6815> [In Persian]

- MacKinnon, N. J; & Langford, T. (1994). The meaning of occupational prestige scores: A social psychological analysis and interpretation. *The Sociological Quarterly*, 35(2), 215–245
- Marcel, G. (2010). *Homo viator: Introduction to a metaphysic of hope* (E. Craufurd, Trans.). Harper & Row. (Original work published 1962).
- Maslach, C; & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2(2), 99–113.
- Mohammadi, S. D; et al. (2019). The relationship of learning experiences quality and self-regulation with hope beliefs in students. *Jundishapur Journal of Educational Development*, 10(4). [In Persian]
- Oettingen, G; & Gollwitzer, P. M. (2001). Goal setting and goal striving. In A. Tesser & N. Schwarz (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Intraindividual processes* (pp. 329–347). Malden, MA: Blackwell.
- Parvin, S. (2016). Social work internship: Functions and requirements (Case study of Allameh Tabataba'i University). [In Persian]
- Quadlin, N. (2020). From major preferences to major choices: Gender and logics of major choice. *Sociology of Education*, 93(4), 289–304.
- Rand, K. L; & Cheavens, J. S. (2009). Hope theory. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology* (2nd ed; pp. 323–333). Oxford University Press.
- Robotham, D; & Julian, C. (2021). Stress and the higher education student: A critical review of the literature. *Journal of Further and Higher Education*, 45(8), 1044–1056.
- Sadraabadi, Z; & Mohammadi, M. (2021). Factors related to the employment of graduates in information science and knowledge studies: A case study of graduates of Qom University. *Information Management Sciences and Technology*, 7(1), 19–52. <https://doi.org/10.22091/stim.2020.5259.1376> [In Persian]
- Sáenz de Ugarte, L; & Martin-Aranaga, I. (2011). Social work and risk society: The need for shared social responsibility. *European Journal of Social Work*, 14(4), 447–462.
- Safari Shali, R; & Tavakoli, P. (2018). The level of hope for the future and its influencing factors among citizens of Tehran. *Social Welfare and Development Planning*, 9(35), 117–157. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2018.9312> [In Persian]
- Schwab, D. P; Rynes, S. L; & Aldag, R. J. (2017). Theories and research on job search and choice. In L. L. Koppes (Ed.), *Historical perspectives in industrial and organizational psychology* (2nd ed; pp. 231–246). Routledge.
- Scioli, A; & Biller, H. B. (2009). *Hope in the age of anxiety: A guide to understanding and strengthening our most vital virtue*. Oxford University Press.
- Sijtsma, K. (2009). On the use, the misuse, and the very limited usefulness of Cronbach's alpha. *Psychometrika*, 74(1), 107–120.
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249–275.
- Snyder, C. R; Irving, L; & Anderson, J. R. (1991). Hope and health: Measuring the will and the ways. In C. R. Snyder & D. R. Forsyth (Eds.), *Handbook of social and clinical psychology: The health perspective* (pp. 285–305). Pergamon Press.

Sun, X; & Huang, A. (2019). Research on the efficacy of college students' choosing jobs from the perspective of family education investment. *Open Journal of Social Sciences*, 7(6), 15 pages

Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development* (2nd ed; pp. 197–261). Jossey-Bass.

Taheri Kherameh, Z; Sharifi Fard, F; Asayesh, H; & Sepahvandi, M. R. (2017). The relationship between academic resilience and academic burnout among students of Qom University of Medical Sciences. *Scientific-Research Bimonthly of Educational Strategies in Medical Sciences*, 10(5), 375–383. [In Persian]

Tomasulo, D; Brannan, D; & Doshi, D. R. (2020). Hope mediates the relation between income and subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 21(8), 2879–2893.

Van Dick, R; Lemoine, J. E; Steffens, N. K; Kerschreiter, R; Akfirat, S. A; Avanzi, L; Dumont, K; Epitropaki, O; Fransen, K; Giessner, S; González, R; Junker, N. M; Kark, R; Lipponen, J; Markovits, Y; Monzani, L; Orosz, G; Pandey, D; Roland-Lévy, C; ... Haslam, S. A. (2021). The role of employment in social identity and well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 127, 103567.

Van Laar, C; Meeussen, L; Veldman, J; Van Rossenberg, S; & Sterk, N. (2022). The role of employment in life satisfaction: A cross-cultural analysis of 34 countries. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 14(3), 876–896.

Wach, F.-S; Karbach, J; Ruffing, S; Brünken, R; & Spinath, F. M. (2016). University students' satisfaction with their academic studies: Personality and motivation matter. *Frontiers in Psychology*, 7, 55.

Yalden, J. (2010). Constructions of dignity: A pre-requisite for flourishing in the workplace? *Nursing Philosophy*, 11(4), 253–263.

COPYRIGHTS

This license allows others to download the works and share them with others as long as they credit them, but they can't change them in any way or use them commercially.